

ANALÝZA ASOCIACE ČESKÝCH KAMERAMANŮ O SITUACI V DIGITALIZACI FILMŮ V ČESKÉ REPUBLICE – ČERVEN 2016

Z celého širokého proudu digitalizace v audiovizí nás nyní zajímá jedna dílčí výseč Digitalizace filmového dědictví

- tj. té části historické filmové produkce, u níž je vysoce ceněn umělecký a společenský přínos
- u níž klademe přísnější požadavky na průběh procesu restaurování a na jeho výsledek, zvažujeme výši alokování dostupných zdrojů (finančních, technických personálních)
-

= jde nám o digitalizaci v rozsahu zahrnujícím i digitální restaurování

- (u jiných filmů bychom mohli být méně nároční a méně přísní, ale tady nám jde o vysokou věrnost a vysokou kvalitu)
- takto pojmanou digitalizaci lze pro přehlednost odděleně strukturovat na tři okruhy:

1) Organizační stránka věci

- jaké kroky se mají činit (historický průzkum k okolnostem vzniku díla, průzkum archiválií, výběr artefaktů, skenování, digitální postprodukce, mastering a konzervování)
- v tom už se pomalu začíná Metoda DRA sbližovat (Kodex SFK, Směrnice č. 2 NFA – něco zde stále chybí, něco je nastaveno nevhodně, něco doporučujeme změnit)
- nyní prezentované kodexy státních institucí mají spíše organizační charakter, nemají hodnotový obsah. (V příslušné fázi se má učinit odpovídající úkon, ale neříká se, co je sledovanou veličinou, jakých požadovaných hodnot má dosahovat, kdo to má posoudit; neklade se objektivně přezkoumatelné vodítko)

2) Obsahová/hodnotová stránka věci

- dát vodítko, jak v proponovaných jednotlivých krocích postupovat, aby bylo dosaženo dobrého výsledku, (restaurátor ví, že má v dané fázi udělat nějaký krok, že má rozhodnout; ale jak?)
- hypoteticky - pokud bych měl schopné lidi (odborníky), mohu snad dosáhnout dobrého výsledku i bez pravidel / bez jednotné metodiky, (na některé kroky jsou potřební filmoví historici a archiváři, na některé jsou nezbytní tvůrci a pamětníci filmařských profesí), ale co když nemám ty správné lidi? (riziko přílišné personální závislosti, nestejných výsledků, kolísavé kvality, náchylnost k selhání a zmařená investice, právní problémy s autory dotčenými zásahem do integrity, problémy s reklamováním výsledků)
- raději tedy nastavit objektivní pravidla a metodiky, jimiž se budou muset všichni zúčastnění řídit (odfiltrovat závislost na subjektivním faktoru; definovat postupy vedoucí nejčastěji k optimálnímu cíli; ať už bude práce provádět kdokoli kvalifikovaný dle metodiky – in-house nebo out-source – měl by v zásadě dospět k témuž výsledku)
- jaká metodika? (položme si neutrálně tuto otázku, jako bychom byli „tabula rasa“)
 - nutnost stanovit alternativní hypotézy a měřením verifikovat tu správnou;
 - odfiltrovat subjektivitu (diverzifikace poradních hlasů, odborná diskuze v expertní skupině, musí tam být autentičtí filmoví tvůrci s kvalifikací v technickořemeslné stránce i v uměleckém porozumění, s osobní dobou historickou zkušeností);
 - shrnout relativně konkrétní kazuistická pravidla (to všechno se právě děje v NAKI)
 - klást si metodické požadavky do zadání zakázek,
 - kontrolovat výstupy od zhotovitelů a poměřovat je s požadovaným zadáním,
 - v případě nesplnění reklamovat (to by se mělo dít u státního objednatele)
- v tomto se stále rozcházejí NAKI se SFK a NFA, kteří konkrétní metodiku vůbec nemají a spoléhají jen na své lidi, (nejblíže stojí Koncept digitalizace 2014-2020, Bc. Jan Zahradníček NFA; Jak vznikla? Jak může stát vědět, zda doporučuje správné pokyny? Nakolik se jí praxe řídí, když výsledky digitalizace vyvolávají takovou polemiku? K čemu postupy, když je mají realizovat neodborníci?)
- resp. státní instituce ani dnes nezveřejňují (a zjevně nemají vytvořenu) závaznou a verifikovanou metodiku *in concretum*, veškeré restaurátorské rozhodovací kroky činí sami pracovníci těchto institucí (in-house; SFK – dle Kodexu si vyhrazuje jmenování svého restaurátora i do externě financovaných projektů; NFA – dle směrnice určuje příslušnost k řízení projektu interním pracovníkům, dle vzorových smluv o dílo přenáší zásadní rozhodování ze zhotovitele na objednatele a objednatelem vymíněné podmínky pak činí zakázku fakticky nereklamovatelnou)

3) Právní aspekty (jako mantinely, do nichž se musíme vejít)

- z hlediska autorského práva:
 - stále je chráněna integrita díla dle § 11 AZ, původní podoba díla je zpravidla identifikována s percepčním vjemem při premiérové projekci filmu (jde nám o performanci s vloženým uměleckým záměrem, jak byla tehdy zpřítomněná/zpřístupněná prostřednictvím záznamu z premiérové pozitivní kopie)
 - pravidla jsou taková: dílo smí být zásadně užito ve výsledné podobě, jakou mu vtiskli autoři; úprava/zpracování/uzměnění díla je možné jen se souhlasem autora
 - digitalizace se tedy nemá dít prostým „bezzásahovým“ replikováním záznamů z dochovaných analogových nosičů do digitální podoby a zpřístupněním takových degradovaných záznamů v digitální distribuci (tzn. bez odborného restaurátorského zásahu) se negativně dotýká integrity původního díla, autoři se mohou dožadovat ochrany (nebo je třeba obstarat jejich souhlas k zásahům do integrity, vyjadřující srozumění s užitím díla v pozměněné podobě)
 - naproti tomu digitální restaurování (soubor zásahů činěných kvalifikovanými odborníky a postupem lege artis), jehož výsledkem je záznam v podobě co nejméně se blížící původní premiérové projekci díla, nelze pokládat za zásah do integrity díla (vztahujeme se k nehmotné podstatě ideálního díla, jemuž se kvalitní digitálně restaurovaný autorizát nevymyká), není třeba zvláštním způsobem vypořádávat autorská práva (přičemž ale podotýkám, že součástí restaurátorského postupu lege artis je účast autorů nebo zástupců odborných profesních asociací v expertní skupině!)

(druhý okruh právních aspektů:)

- pracujeme s archivními materiály:
 - není naprosto sporu o potřebnosti a záslužnosti ochrany k zachování artefaktů, ano – ale je třeba racionálně definovat technické požadavky, které musí být při nakládání s artefaktem dodrženy (převoz, osvit, požadované strojové specifikace, pojištění, kvalifikační kritéria osoby odborně způsobilé, atd.)
 - ne pod záminkou archivní ochrany klást účelové překážky (nebo ponechávat v zákonech snad dobře míněná ustanovení, ale s nezamýšlenými důsledky) – (pro příklad - § 8 odst. 4 zákona o audiovizí, tj. z. č. 496/2012 Sb.)

(v neposlední řadě, zabývejme se těmi aspekty:)

- jak státní instituce spravují státní majetek a nakládají s veřejnými prostředky
 - když stát financuje, měl by mít jasnou, všeobecně známou koncepci a jednotná pravidla,
 - když stát podpořil výzkum metodiky digitalizace, tak po dokončení projektu by měl zavázat státní instituce, aby podle této odborné metodiky postupovaly!
 - vyhlášené veřejné soutěže nyní neumožňují zaručit kvalitní výsledek (někdy je, někdy není kvalitní), nicméně již při současných zákonných pravidlech by se dle našeho názoru dalo postupovat lépe!
v případě jasné metodiky, vtažené již do podmínek zadání zakázky, by zhotovitel musel sehnat a doložit kvalifikovaného restaurátora, ve lhůtě vytvořit expertní skupinu a postupovat lege artis; objednatel by si zachovával pouze kontrolní pravomoci, ale neměl by přebírat odpovědnost za restaurátorská rozhodnutí;
dále by objednatel mohl nechat ověřit dodaný výsledek v certifikovaném pracovišti (či požadovat obstarání certifikace již dodavatelem) – takže by dostal buď osvědčení kvalitního výstupu nebo označení konkrétních vad, které by byly bezprostředně reklamovatelné u zhotovitele, to vše v rámci plnění původní zakázky
 - (problém současných smluv o dílo je, že nelze reklamovat výsledek, zhotovitel se zproští odpovědnosti za špatný výsledek poukazem na pokyny a vlastnosti díla vymíněné objednatel)

A na závěr – není dobré, aby stát kladl nadbytečné překážky těm, kteří přinášejí vlastní peníze a chtějí digitálně restaurovat, v zájmu věci zhodnocují státní majetek.